

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא בתרא - דף קסג

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

לחם משנה מ"חצי לחם" - ראייה מהסוגיא

דבר בעתה מה טוב, וזה עתה למדנו בשבת פרשת בשלח שם המקור לענייני לחם משנה. דנו האחרונים אם ניתן לקיים דין "לחם משנה" בשבת, ע"י ככר אחת שלמה והשניה אינה שלמה. האם יש בזה חסרון עד כדי שאין בזה ענין לקחת את החצי פת, או שניתן לייחס ב' ככרות לדין לחם משנה, למרות שפת אחת אינה שלמה. דעת הגר"י ענגיל שיש מקום לפשוט דין זה מהסוגיא לפנינו, אולם קודם נקדים בקצרה את שורש הענין בדין "לחם משנה".

כתב הטור (סי' רעד) ובוצע על שני ככרות דכתיב (שמות פרק טז פסוק כב) "לקטו להם לחם משנה" ואמר רב אשי חייב לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא. פירוש אוחז שתיים בידו ובוצע מהאחת. ומצוה לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה מפני שנראה כמחשב סעודת השבת שחפץ לאכול בה הרבה ולא מחזי כרעבתנותא כאמור שאינו עושה כן בחול. עכ"ל.

המקור לדין זה בגמ' בברכות פרק כיצד מברכין (לט, ב) ובגמ' בשבת פרק כל כתיבי (קז, ב) אמנם שם בגמ' מבואר שדעת רבי אבא מחמת הפסוק "לחם משנה" דבעינן לבצוע על ב' ככרות אולם דעת ר"כ שקליטה כתיב בה תרי ולא לגבי הבציעה. אולם מבואר ש"רב זירא בצע אכולה שירותא אמר ליה רבינא לרב אשי הוא מתחזי כרעבתנותא א"ל כיון דכל יומא וכו'". נחלקו הראשונים מה עשה רבי זירא דבצע "אכולה שירותא" דעת רש"י פרוסה גדולה שהיה לו די בכל הסעודה. דעת הרשב"א ורב האי גאון שבצע על ב' הככרות שהיו לפניו. ביאר הב"י שדעת הטור וכן הרמב"ם שהכרעת ההלכה היא כרב זירא ואליבא דרש"י שצריך לבצוע פרוסה גדולה שתהיה לו לכל הסעודה. ולא מוגדר כרעבתנותא כאמור שאינו עושה כן בחול א"כ מוכח מילתא דלכבוד שבת קא עביד.

נוקט הב"י שיש לנהוג כב' הפירושים לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה וגם לבצוע על ב' ככרות של הלחם משנה לחתיכות כדי שיאכלו כל המסובים מאותם ככרות. ועל כל פנים יהא נוהג כן בסעודת הבוקר דכבוד יום וכבוד לילה, כבוד יום קודם. ועל זו הדרך הביא בדרישה שמהאי טעמא נהג מו"ר לבצוע בשחרית בשבת לתרוויהו ולא עביד הכי בליל שבת כיון דכבוד יום קודם לכבוד לילה וטפי צריך לחבב סעודת שבת בשחרית מביליה.

בקרבן נתנאל על הרא"ש שפרק כל כתיבי (שם אות ד) הביא את דעת המהרש"ל שצריך לבצוע על ב' ככרות ואומר הקרבן נתנאל וכן אני נוהג. וכן הביא שם המהרש"ל עצמו (הגה' לשי"ט בחממת שלמה) בשם הרשב"א דבעינן לבצוע על ב' ככרות. וכן הביא המג"א (סי' רעד סק"א) את המהרש"ל והשל"ה שנהגו לבצוע על ב' ככרות.

מעתה נשוב לנידון שבו פתחנו, האם ניתן לקיים את דין הלחם משנה על ככר ומחצה, למי שאין לו ב' ככרות שלמים. ע"י בארחה בחת"ס או"ח ס"ו מו. וכן בבאר משה ה, פב.

הגר"י ענגיל בגליוני הש"ס בתחילת מסכת ברכות (ג, ב) הביא את דברי המנחת יעקב שהובא בדברי החת"ס (או"ח מו), שיש להוכיח מדברי הגמ' בברכות שם, שיש לחצי ככר שם ככר ממה שאמרו לדברי רב אשי משרת ומחצה נקרא "משמרות", על זו הדרך נטה המנחת יעקב יש ללמוד בדין לחם משנה שפת ומחצה דין ב' ככרות יש להם.

הגליוני הש"ס תמה על דבריו טובא, וכן נראה בעיקר דברי החת"ס הנזכר, שיש מקום גדול לחלק בין הנאמר במשמרות לדין ככר בלחם משנה, במשמרות הנושא הוא משורש מיעוט רבים שניים, ואף לדבר וחצי ניתן לקרא רבים, ושם משמרות עולה אף על משמרת וחצי. אולם המקור של לחם משנה כאמור לעיל, מדין המן יש למדו משי העומר לחם משנה ולא ניתן לקרא לדבר שנזכר לו "שניים" שיהיה אחד וחצי. באמת החת"ס שם ע"פ הדרוש מסכים שאף לחם ומצה ניתן להיות לחם משנה, אך למעשה דחה את הדברים והניח שאין לקיים בככר ומחצה דין ב' ככרות.

הגר"י ענגיל הביא ראייה מהסוגיא שלנו, שדנו לגבי המרחק בין גוף השטר לבין חתימות העדים, ואמרו בגמ' שאם העדים חתמו במרחק שורה אחת, כשר. ואם חתמו במרחק ב' שורות, פסול. ודנו בגמ' מה הדין במרחק של שורה ומחצה. והביאה הגמ' שממה שנאמר שהרחיק ב' שורות פסול משמע שאם הרחיק שורה ומחצה כשר, הרי מבואר בדברי הגמ' שאין חצי מצטרף לב' שורות הפוסלות, א"כ ה"ה יהיה בככר של לחם משנה, לא נוכל לצרף חצי פת.

כתב הגר"י ענגיל על ראייתו זו שהיא מוכרחת כפי שיטת החת"ס. אולם צריכים אנו להשכיל מתורף דברי הסוגיא, כשם שתפס הגליוני הש"ס צד אחד בראיית הגמ' ניתן ללמוד כצד השני ושוב לא יהיה ראייה, שהרי הגמ' אמרה שאין להביא ראייה מהברייתא שהרי משמע אף לא יצדק גיסא, ממה שנאמר ששורה אחת כשר, משמע ששורה וחצי פסול, וכן מצטרף החצי לב' שורות פוסלות א"כ יהיה במשמע שניתן לקיים לחם משנה ע"י ככר ומחצה.

הנראה לבאר בכונתו של הגר"י ענגיל, שבאמת הגמ' התפקה מה הביאור בדברי הברייתא, האם עדיין דווקא עד שורה אחת רוח, כשר. ויותר מכך יהיה פסול, או כל זמן שלא הגיע לב' שורות רוח אין לפסול את השטר. ובשלב הראשון, היה פשיטות לגמ', והיה ניתן להוכיח מלשון הברייתא כך או כך. ואז אף אנו היינו נשארים בספק לגבי צירוף חצי ככר ללחם משנה, ע"פ דרכו של הגליוני הש"ס. אלא לאחר שהביאה הגמ' מברייתא שם מבואר שכל עוד לא יהיה רוח של ב' ככרות נתנאל על הרא"ש שפרק כל כתיבי (שם אות ד) הביא את דעת המהרש"ל שצריך לבצוע על ב' ככרות ואומר הקרבן נתנאל וכן אני נוהג. וכן הביא שם המהרש"ל עצמו (הגה' לשי"ט בחממת שלמה) בשם הרשב"א דבעינן לבצוע על ב' ככרות. וכן הביא המג"א (סי' רעד סק"א) את המהרש"ל והשל"ה שנהגו לבצוע על ב' ככרות.

שורות ריקות השטר כשר, נמצא שאף כוונת הברייתא האמורה לעיל עניינה כך הוא, ושורה וחצי כשר שאין זה מצטרף לב' הפסולות, ובכך שפיר הביאו ראייה לנושא של לחם משנה. (ועי' בארחה בעיונים על הדף עירובין פא. יומא יז. שהבאנו איך ניתן לחבר פת שנשברה לגבי לחם משנה.)

לצורך מסביב ל"כתובה"

בדין כתיבת השטר, מבואר שחששו להוספות שיוסיפו בשטר בשלב יותר מאוחר יהיה נראה כביכול חתימות העדים חתמו אף על התוספות, לכן כאמור אמרו כמה וכמה הלכות הנלמדות בסוגיות לפנינו דין למדים משיטה אחרונה. שטר שיש בו רווח של ב' שורות עד חתימת העדים פסול וכו'.

תוס' ביארו בארחה את כל הנושא של גליון חלק בשטרות, והסכימו לאורך כל דבריהם שצריך השטר להיות מלא בלא מקומות שיש חשש שיוסיפו שם דברים לאחר סיום השטר.

דנו התוס' מה יהיה בשטר שניתן להוסיף עליו למעלה, כלומר שיש גליון חלק לפני השטר. והביאו ב' מהלכים בדין זה. א. השטר פסול שהרי יוכל להוציא ממנו שלא כדין אם יוסיף שם דברים שאינם נכונים. ב. השטר כשר, וכל מה שפסלו שטר שיש בו מקום ריק וחששו שיוסיפו דברים, זה רק במקום שהוא מנוף השטר כגון בין חתימות העדים לגופן של שטר, אולם למעלה מן השטר ניתן לחתוך חלק זה ואינו קשור למעשה השטר. ולכן אמרו שבצדדי השטר לימין הכתוב אין לחשוש וכו'.

דעת הרמב"ן להכשיר שטר שיש בו רווח מלמעלה כיון שאנשים בקיאים בלשון תחילת השטר ועניינו, ואין חשש שיוסיפו שם דברים לחייב מה שאינו.

בשו"ת התשב"ץ (א, יו), כתב, ולענין חתימת העדים דע כי בעלי התוס' כתבו שלא יניחו העדים גליון מצד חתימה אפי' בשטרות שמא יכתוב שטר באותו גליון וק"ל שטר הבא הוא ועדיין בשטה אחד כשר, כדאיתא בפרק גט פשוט (קסג, ב) ולפי זה ישר בעיני מה שנהגו בכתובות חתנים לציייר בציריין ופוסקים בגליון לפי שנהגו לעשות גליון גדול לנוי ומלאו אותו באותן פוסקים וציריין בשביל שלא יחתמו העדים בראש שטה תחת שיטות הכתובה וישאר גליון פנוי. וכבר כתבתי למעלה מה שיש לחוש בכתיבת פסוקים, ע"כ צויתו לכתוב בכתובות בנותי וכלותי חרוזים לא פסוקים אבל מ"מ נכון הדבר למלאת הגליון ולא להניחו חלק. עכ"ל.

נושא: רווח בין השטר לחתימות. ובין החתימות לקיום

אמרו לעיל שטר שיש בו רווח של ב' שורות בין גוף השטר לחתימות העדים פסול, דנה **הגמ'** איך משערים את גובה ב' השורות האם כולל האויר או לא. **ביאר רבני'** שמונים את הרווח אם האויר, שהרי החשש הוא מצד זיוף ואם מדידת השטר היא בלא אויר לא חוששים לזיוף כזה.

אמר רבי שבת **בשם חזקיה**, שיעור ב' השורות בכתב העדים או סתם אנשים **ולא בכתב ידו של הסופר** (דורר הסופרים לכתוב דק משאר בני אדם), שהמזויף לא ילך לסופר שיזייף שלא יארע את חזקת נאמנותו להיות סופר.

אמר רב יצחק בן אלעזר, שיעור הרווח של ב' שורות עם האויר הוא כלכתוב "לך" "לך" בשורה זו מעל זו. **נמצא** שצריך רווח לכיון למעלה מחמת "ל" ואף ללמטה מחמת "ך". א"כ כדי לפסול שטר **הרווח בין שורות וארבע אונגות** (כדי להועיל לאופן שיהיה "ל" מתחת "ך"). **דעת רב חייא בר אמי בשם עולא**, מספיק ג' אונגות ויכול הסופר להזהר מלכתוב ראש הלמד בתוך סיום הך. **לדעת רבי אבהו** פוסלים שטר כאשר יש בו רווח של ב' אונגות, כגון שיכתוב "ברוך בן לוי" בשורה אחת והך של ברוך יורד למטה, וה-ל של לוי עולה למעלה.

אמר רב הרווח האמור שפוסל את השטר הוא לגבי חתימת העדים וגוף השטר, אולם יכול להיות רווח **בין השטר לקיום הבי"ד** ולא חוששים אם יש רווח. **מבאר הגמ'** שמדובר באופן ש"טייטו" את השטר, היינו לכלכלו בדיו ואין אפשרות להוסיף שם דברים נוספים. **ולגבי הרווח בין חתימת העדים לגוף השטר**, חוששים שמא העדים לא חתמו על גוף השטר, אלא על מקום הטיטו שלא היו בו דברים מגופו של שטר שהוטרפו. **ואין לומר** שכך נחששו לגבי קיום, שבי"ד קיומו רק את הטיטו ולא את עיקרו של השטר, שהרי אין בי"ד חותמים על טיטו בלבד.

שואלת הגמ', במטר שיש רווח בין חתימות העדים לקיום הבי"ד הרווח מטיטו (כאמור בדברי רב), **נחשוש** שמא ימחק את הטיטו ויכתוב מה שרוצה ויחתים עדים וכו', **ורב הכשיר** שטר שנכתב כולו על מחיקה, שהרי אך העדים נמצאים על המחיקה ואין לחשוש שמא כתב דברים אחרים. **אמנם** נחלקו רב כהנא ורב טביומי מי אמר להלכה לשטר הנכתב כולו על מחיקה כשר, **אמר רב כהנא** שטר שאמר בשם שמואל, יתכן שרב פוסל ואין לחשוש שמא ימחק וכו'. **אך לרב טביומי** יהיה קשה שהרי הכשיר רב. מבאר הגמ' ששטר זה אין דנים בו לפי חתימות הקיום אלא לפי העדים החתומים.

לדעת רי"ח ב' שורות רוח שפוסלות בשטר זה בין חתימות העדים לגוף השטר, ושיטה אחת רווח ואין לפסול את השטר. **אולם בין חתימת העדים לבין חתימות העדים**, אפילו שורה אחת רווח פוסלת. **מבאר הגמ'** בשיטת רי"ח, שטר שנכתב כולו ביחד עם עדי שורה אחת הרי הוא כשר, ולכן חוששים שמא חתך את כל השטר וכתבו מחדש ויש לו קיום מוכן. **אך אם השטר כולו** כתוב בשורה אחת ועדי חתומים בשורה שניה, השטר פסול ואין למדים משורה אחרונה, **לכך** לא חתמו רי"ח אם נשאר רווח בין חתימות העדים לגופו של שטר. **כמו"כ לא נחשוש** שחתך את כל השטר, ובשורה אחת כתב חתם, **ואמנם** יש לו עתה 4 עדים, ויאמר שהחתים הרבה עדים כדי לפרסם את מעשה השטר. **שסבר רי"ח** שבשטר כזה דנים לפי העדים הסמוכים לגוף השטר.